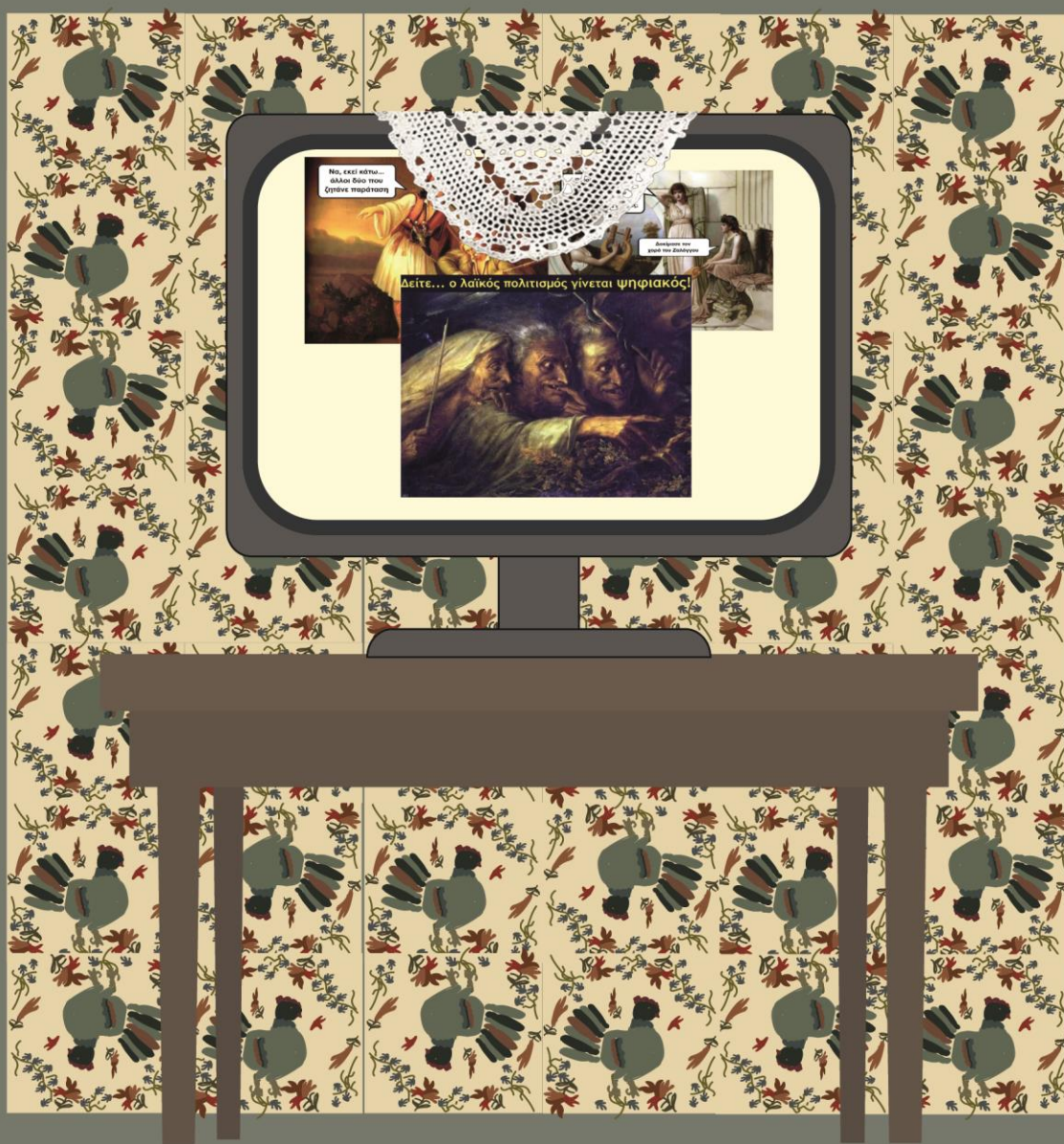

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού.

Αφετηρία και προοπτικές ενός νέου πεδίου

Επιμέλεια:
Γεώργιος Κατσαδώρας, Εμμανουήλ Φωκίδης

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού
Αφετηρία και προοπτικές ενός νέου πεδίου

Επιμέλεια

Γεώργιος Κατσαδώρος, Εμμανουήλ Φωκίδης

Ρόδος, 2022

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού
Αφιερώματα και προοπτικές ενός νέου πεδίου

ISBN 978-618-84330-7-6

Copyright 2022

Εργαστήριο Γλωσσολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επιμέλεια

Γεώργιος Κατσαδώρας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εμμανουήλ Φωκίδης

Επίκουρος Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το σχεδιασμό του εξώφυλλου και οπισθόφυλλου ανέλαβε η graphic designer

Μυρτώ Φωτίου Φεγγερού

LinkedIn: Mirto Fotiou -Feggerou

E-mail: mirtof80@gmail.com

Το σχεδιασμό των μμιδίων ανέλαβε ο

Βαγγέλης Βαλασιάδης

Οι συγγραφείς των άρθρων που δημοσιεύονται στον τόμο διατηρούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των άρθρων τους. Τα άρθρα του τόμου μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αναφορά στους συγγραφείς τους. Οι συγγραφείς των άρθρων μπορούν να τα καταθέσουν σε ιδρυματικό ή άλλο αποθετήριο ή να τα δημοσιεύσουν σε άλλη έκδοση, με υποχρεωτική την αναφορά της πρώτης δημοσίευσης του τόμου. Οι συγγραφείς ενθαρρύνονται να δημοσιοποιήσουν την εργασία τους στο Διαδίκτυο.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	7
Εισαγωγή.....	10
Αποτελεί το Διαδίκτυο μονόδρομο για τις Σύγχρονες Λαογραφικές Σπουδές; <i>Μαρία Γκασούκα</i>	10
Ψηφιακές πηγές για τη μελέτη του ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού και της λαϊκής θρησκευτικότητας, <i>Εμμανουήλ Γ. Βαρβούνης</i>	20
Α΄ θεματική ενότητα: Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της ψηφιακής λαογραφίας.....	29
Η σύγχρονη λαογραφία στο πλαίσιο των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών (digital humanities): ορισμοί, περιεχόμενο ερευνητικά πεδία, εργαλεία της Ψηφιακής Λαογραφίας, <i>Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης</i>	30
Παράθυρο στη θάλασσα. Ένα «παράθυρο» στον λαϊκό πολιτισμό μέσα από τον κινηματογράφο και το Διαδίκτυο, <i>Άννα Λυδάκη</i>	49
Οι λαϊκές ψηφιακές ομάδες ως πεδίο της ψηφιακής Λαογραφίας, <i>Ξανθίππη Φουλίδη</i>	56
Β΄ θεματική ενότητα: Διάχυση και διάδοση παραδοσιακών και νέων μορφών του λαϊκού πολιτισμού στον ψηφιακό κόσμο	65
Λαϊκός πολιτισμός και διαδικτυακά μιμίδια: Η εκπαίδευση μέσα από τα μιμίδια κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19, <i>Βασιλεία Αντωνάκη, Γεώργιος Κατσαδώρας</i>	66
Η διάχυση και διάδοση της λαογραφίας της Δωδεκανήσου στον ψηφιακό κόσμο, μέσα από δράσεις συλλόγων και ατόμων την περίοδο της καραντίνας, <i>Μαρία Α. Αντωνοπούλου</i>	83
Ο Ray Harryhausen και η απεικόνιση της Μέδουσας στα ψηφιακά παιχνίδια, <i>Ευάγγελος Βαλασιάδης</i>	98
Επιστήμη των πολιτών και πολιτισμός: Η περίπτωση της ψηφιακής καταγραφής του λαϊκού πολιτισμού, <i>Βικτώρια Γαβάνα, Μαγδαληνή Μάρη, Ευαγγελία Καβακλή</i>	116
Οι στρατηγικές ή οι μορφές τρολαρίσματος στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook., <i>Μαρία Ζαρέντη</i>	129
Creepypasta: Ο ψηφιακός αστικός θρύλος, <i>Μαρία Ζούρου</i>	141
Τα μιμίδια (memes) της πανδημίας του ιού COVID-19: Η διαχείριση του πρωτόγνωρου μέσω ενός σατιρικού είδους του ψηφιακού λαϊκού λόγου, <i>Ρέα Κακάμπουρα, Αφροδίτη-Λήδια Νουνανάκη</i> ..	153
Πολιτικές μνήμης και διαδικασία δόμησης ταυτοτήτων στην ψηφιακή εποχή: Το παράδειγμα του ιστότοπου «Δίκτυο Mikrasiatitis.gr», <i>Ιωάννης Καραχρήστος</i>	183
Το λαϊκό εορτολόγιο μέσα από τα διαδικτυακά μιμίδια, <i>Ευηλένα Καρδαμήλα</i>	195
Αινίγματα, παροιμίες και άλλες λαϊκές φράσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης την περίοδο της πανδημίας. Η σελίδα ««Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα» στο Facebook, <i>Χρυσάνθη Κόζα</i> .	209
Τα λαχνίσματα στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο: Από το τελετουργικό των υπαίθριων παιδικών παιχνιδιών στο τεχνολογικό σύμπαν του Διαδικτύου., <i>Δημήτρης Ε. Κόκκινος, Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού</i>	220
Διάχυση πολιτισμικών στοιχείων της Τσακωνιάς μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (η περίπτωση του Facebook), <i>Μαρία-Κομινή Κολινιώτη</i>	235
The tinderisation of romance, <i>Yvonne Kosma, Vasilis Gialatzis, Jojo Ekate Diakoumakou</i>	253

Διαρκείς ανατροφοδοτήσεις μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς προφορικότητας: Η κυκλοφορία του κουτσομπολιού από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην καθημερινή ζωή και αντίστροφα, <i>Γιώργος Κούζας</i>	269
Το παιχνίδι στην ψηφιακή εποχή: Το παράδειγμα του ομαδικού ηλεκτρονικού παιχνιδιού μεταξύ ενηλίκων, <i>Κωνσταντίνα Κουτσονικολή</i>	281
Μοιράσου κι εσύ μian ιστορία: Από τη ζωντανή αφηγηματική κοινότητα στη διαδικτυακή συνύπαρξη. Η περίπτωση της Λέσχης Αφήγησης Αθήνας. Όψεις, σκέψεις, προοπτικές, <i>Δημήτρης Β. Προύσαλης</i>	294
Η περίπτωση του Ελληνικού YouTube community: Ένας βιότοπος λαογραφικών φαινομένων μέσα σε μία μικρογραφία της κοινωνίας στο Διαδίκτυο, <i>Αικατερίνη Σχοινά</i>	305
Ο έντεχνος λαϊκός λόγος στο Διαδίκτυο: Δύο παραδείγματα χρήσης των παροιμιών στη διάρκεια της πανδημίας, <i>Γεώργιος Τσερπές, Μαριάνθη Καπλάνογλου</i>	319
Εκδηλώσεις θρησκευτικότητας και λαϊκής ευσέβειας στο χώρο του Διαδικτύου. Το τραγούδι «Μπαγιάσας» του Νικόλα Άσιμου, <i>Νικόλαος Γ. Τσιρέβελος, Εμμανουήλ Χ. Κυριαζάκος</i>	331
Τα διαδικτυακά μμίδια στις ομάδες των αναπληρωτών εκπαιδευτικών στο Facebook, <i>Βαρβάρα Τσούγγου</i>	346
Διαδικτυακός κόμβος «Καρπάθικο Γλέντι»: Η συνεργατική διαδικτυακή ανάπτυξη ενός στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, <i>Βασιλική Χρυσανθοπούλου, Παρασκευή Γ. Κανελλάτου</i>	360
Η εικόνα του θρύλου του βρικόλακα μέσα από ψηφιακά παιχνίδια, <i>Έλενα Ψυχάρη, Ρέα Κακάμπουρα</i>	387
Γ' θεματική ενότητα: Η ψηφιακή λαογραφία στην τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση	402
Δημιουργία ψηφιακού μουσείου εθιμικών δρώμενων, <i>Χρήστος Θεολόγος, Στέφανος Κυριαζάκος</i>	403
Προσεγγίζοντας τη λαογραφία μέσα από τη θεωρία των πολυγραμματισμών και τη δημιουργική γραφή: Λαϊκά μαγικά παραμύθια και ψηφιακός μετασχηματισμός στη λογοτεχνία του Γυμνασίου, <i>Κωνσταντίνα Καλαούζη</i>	419
Ο λαϊκός πολιτισμός σε συνδυασμό με την χρήση των νέων τεχνολογιών, ως μέσου επικοινωνίας και προσέγγισης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, <i>Άννα Μαρία Καρακωνσταντίνου</i>	431
Μοντελοποίηση προγράμματος διαχείρισης εκκλησιαστικού κειμηλίου ως συμβολή των προηγμένων τεχνολογιών στην Ψηφιακή Λαογραφία, <i>Αικατερίνη Κορωναίου, Δημήτριος Κοτσιφάκος, Χρήστος Δουληγέρης</i>	444
Η συμβολή του παραδοσιακού χορού στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας. Σχεδιασμός ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, <i>Χριστίνα Παληά, Γεώργιος Κατσαδώρος, Απόστολος Κώστας</i>	459
Τα λαϊκά παραμύθια μέσα στη ψηφιακή πραγματικότητα, <i>Αναστάσιος Παππάς</i>	473
Λαϊκός πολιτισμός στην εποχή της τηλεεκπαίδευσης: Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για το αντικείμενο της Λαογραφίας και της Ψηφιακής Λαογραφίας στη διδακτική πράξη, <i>Γεώργιος Πασιόπουλος, Ευστάθιος Ξαφάκος</i>	490
Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο ψηφιακό περιβάλλον: Μια χαρτογράφηση των διαδικτυακών συλλογών και μουσείων για την ελληνική μουσική, <i>Νίκος Πουλάκης</i>	506
«Όψεις λαϊκής θεραπευτικής στην Ήπειρο, άλλοτε και τώρα»: Εκπαιδευτικές δράσεις Ψηφιακής Λαογραφίας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, <i>Χαράλαμπος Σταμπόλης, Ρέα Κακάμπουρα</i>	518

Διδάσκοντας τοπική ιστορία, πολιτισμό, παραδόσεις και έθιμα με τη χρήση ψηφιακών παιχνιδιών. Προκαταρκτικά αποτελέσματα από μία μελέτη περίπτωσης στο νησί της Νισύρου, Άννα Χαρτοφύλη, Εμμανουήλ Φωκίδης.....	529
Κατάλογος συγγραφέων	542

Αινίγματα, παροιμίες και άλλες λαϊκές φράσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης την περίοδο της πανδημίας. Η σελίδα ««Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα» στο Facebook

Χρυσάνθη Κόζα

Εκπαιδευτικός

kozax@rhodes.aegean.gr

Περίληψη

Τα αινίγματα οι παροιμίες και οι παραδόσεις, αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια της προφορικής παράδοσης. Είναι σύντομα είδη του λαϊκού λόγου με πυρήνα την πρόταση και χρησιμοποιούν ποιητικά χαρακτηριστικά όπως τη ρίμα, τη μεταφορά και την παρήχηση. Είναι ένα επικοινωνιακό γεγονός, που προϋποθέτει με τη σειρά του την ύπαρξη μιας αμοιβαίας ικανότητας ανάμεσα στον φορέα της παράστασης και το ακροατήριο. Με αφορμή την κοινωνική απομόνωση που επικράτησε το 2020 λόγω πανδημίας, δημιουργήσαμε μια ομάδα στο Facebook (μέσο κοινωνικής δικτύωσης), ώστε να έρθουμε λίγο πιο κοντά ο ένας με τον άλλο, ηλεκτρονικά, με απώτερο σκοπό να μελετηθεί κατά πόσο μπορεί ο λαϊκός πολιτισμός μπορεί να μετασχηματίζεται στον χώρο και στον χρόνο. Επιπλέον στόχος μας είναι να φανεί αν χρησιμοποιούμε τον προφορικό ή το γραπτό λόγο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η ομάδα στο Facebook κυκλοφόρησε με το όνομα (Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα) ήταν ανοικτή και ζητήθηκε τα μέλη της να ανεβάζουν ανέκδοτα, αινίγματα ή ευτράπελες διηγήσεις. Μέσα σε ένα διήμερο τα μέλη ξεπέρασαν τα 1.000 και οι αναρτήσεις έφτασαν τις 997. Στην ομάδα αξιοποιούνταν στοιχεία και του γραπτού αλλά και του προφορικού λόγου. Από τη μια κυριαρχούσε ο γραπτός λόγος με την ανάγνωση και τη γραφή, από την άλλη, υπήρχαν στοιχεία που συνδέονταν με τον προφορικό λόγο (ιδιωματισμοί). Η ομάδα αντικατέστησε τη συμβατική σύνδεση του πολιτισμού με τον τόπο, εφ' όσον τα μέλη μοιράστηκαν κάποιο κοινό παράγοντα ανάπτυξαν τις παραδόσεις και έδωσαν στις κοινότητές τους τη δική τους ταυτότητα.

Λέξεις-κλειδιά: διαδικτυακή ομάδα, παραδόσεις, παροιμίες, σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ψηφιακός πολιτισμός

Abstract

Riddles, proverbs and traditions, are integral parts of the oral tradition. They are short genres of popular discourse with a core of sentence and use poetic features such as rhyme, metaphor and alliteration. It is a communicative event, which in turn presupposes the existence of a mutual competence between the carrier of the performance and the audience. On the occasion of the social isolation that prevailed in 2020 due to a pandemic, we created a group on Facebook (social media), in order to get a little closer to each other, electronically, with the ultimate goal of studying whether popular culture can transform in space and time. In addition, our goal is to show whether we use the spoken word or the written word in social media. The Facebook group launched under the name (Folk Sayings, Riddles and Jokes) was open and its members were asked to upload jokes, riddles or funny stories. Within two days, the members exceeded 1,000 and the posts reached 997. In the group, elements of both the written and the spoken word were used. On the one hand, the written word with reading and writing dominated, on the other hand, there were elements connected to the spoken word (idioms). The group replaced the conventional association of culture with place, as members shared some common factor developed traditions and gave their communities their own identity.

Keywords: digital culture, proverbs, online groups, social networks, traditions

Εισαγωγή

Σήμερα, η τεχνολογία και οι νέες μορφές επικοινωνίας, επηρεάζουν σχεδόν όλες τις μορφές των ανθρώπινων πράξεων και επικεντρώνονται κυρίως στη σύγκλιση και ολοκλήρωση του ψηφιακού και του φυσικού κόσμου. Η χρήση έξυπνων-ψηφιακών συσκευών, βελτιώνει τη ζωή των ανθρώπων σύμφωνα με μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με τη διείσδυση νέων έξυπνων τεχνολογιών (Ντάφλου, 2021). Η τεχνητή νοημοσύνη λαμβάνει όλο και περισσότερη προσοχή στην ανάπτυξη της έξυπνης εκπαίδευσης.

Η διείσδυση των ψηφιακών και των έξυπνων τεχνολογιών στην ελληνική οικογένεια βρίσκεται σε αρχικά στάδια, παρότι η Ελλάδα βρίσκεται σε τροχιά ψηφιοποίησης. Το οξύμωρο όμως είναι ότι οι περισσότερες οικογένειες διαθέτουν υπολογιστές ή έξυπνα τηλέφωνα προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα μέσα αυτά είναι αρκετά δημοφιλή και κατά την εμφάνιση της πανδημίας του COVID-19 αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν τρόπο διαφυγής από τον εγκλεισμό και τρόπο επικοινωνίας με τους υπόλοιπους φίλους.

Η ελληνική κυβέρνηση το πρώτο τρίμηνο του 2020 αναγκάστηκε να εισάγει πρωτόγνωρες συνθήκες εγκλεισμού των πολιτών, λόγω πανδημίας. Ζητήθηκε λοιπόν από τους πολίτες να κρατήσουν κοινωνικές αποστάσεις και να μπουν είτε σε περιορισμό είτε σε απομόνωση, με στόχο να μειωθεί η εξάπλωση της νόσου. Από τα μέτρα αυτά, που από το σύνολο των ειδικών επιστημόνων κρίνονται επιβεβλημένα, γεννήθηκαν οι όροι τηλε-εργασία, τηλε-εκπαίδευση, τηλε-διάσκεψη, τηλε-ιατρική.

Εκτός από το απότομο κλείσιμο του ιδιωτικού και εν μέρει του δημόσιου τομέα, η ζωή των ανθρώπων, όπως την γνωρίζαμε, άλλαξε άρδην μέσα σε μερικά εικοσιτετράωρα. Η νέα πραγματικότητα εμπεριείχε εγκλεισμό και κοινωνική απομάκρυνση, έκτακτα ανακοινωθέντα και νέα μέτρα για την αποφυγή της διασποράς του νέου ιού.

Από την άλλη μεριά, η λαογραφία είναι εκείνο το επιστημονικό πεδίο που προσανατολίζεται στη σημερινή εποχή σε δύο διαφορετικές κατευθύνσεις: σε έναν νέο τρόπο μετάδοσης παραδοσιακών μορφών του λαϊκού πολιτισμού σε διαφορετικές ομάδες χρηστών του Διαδικτύου και στη δημιουργία σύγχρονων λαϊκών πολιτισμικών μορφών, οι οποίες επιζούν μόνο στο Διαδίκτυο (ανέκδοτα, λαϊκές ρήσεις κ.ά.) (Κατσαδώρας, 2013).

Οι Hall και Hermann (1994), αναφέρουν ότι οι Αμερικανοί μελετητές και οι υπεύθυνοι λαογραφικών αρχείων αποφάσισαν να εξερευνούν τις αμέτρητες δυνατότητες που τους προσέφερε η τεχνολογία και οι πρώτοι προσωπικοί υπολογιστές. Έτσι, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, οι ψηφιοποιημένες συλλογές εγγράφων, αλλά και οι δυνατότητες παγκόσμιας πρόσβασης σε λαογραφικά αρχεία και συλλογές με την παράλληλη δημιουργία βάσεων δεδομένων και προγραμμάτων ψηφιοποίησης και αποθήκευσης εικόνας και ήχου, έδωσαν τη δυνατότητα στους λαογράφους να ανακαλύψουν νέο υλικό προς έρευνα ή να αρχειοθετήσουν με επάρκεια το ήδη υπάρχον.

Ο Dundes (2005) απέδωσε βιωσιμότητα του λαϊκού πολιτισμού στο Διαδίκτυο και στη διαρκώς αυξανόμενη αποστολή ηλεκτρονικών μηνυμάτων. Με την αξιοποίηση του Διαδικτύου στην Αμερική και στην Ευρώπη, η επιστήμη της Λαογραφίας έρχεται αντιμέτωπη με μία σειρά από προκλήσεις που αφορούν στον θεωρητικό εμπλουτισμό της, στην αξία της λειτουργίας του αρχειακού υλικού, καθώς και στην επανανοηματοδότηση της ίδιας της έννοιας της παράδοσης. Θα πρέπει να τονισθεί ότι, ενώ το Διαδίκτυο βρισκόταν ακόμη σε πρωτόλεια μορφή και περιορισμένη προσβασιμότητα, ο Αμερικανός λαογράφος Richard Dorson δήλωσε απαισιόδοξα στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ότι «σύντομα δεν θα υπάρχει ανάγκη για Λαογραφία, επομένως, καμία ανάγκη για λαογράφους» και κάλεσε τους επιστήμονες του πεδίου να στρέψουν αλλού την προσοχή τους: στα ΜΜΕ και στην Αστική Λαογραφία (Blank, 2009).

Αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ ο Anderson (1991) αποδέχεται ότι η τεχνολογία μπορεί να αναδείξει το λαϊκό στοιχείο, η Jordan (1997) υποστηρίζει ότι η εμφάνιση των ειδών του λαϊκού πολιτισμού στο Διαδίκτυο όπως διαφαίνεται και στη δικιά μας περίπτωση, οφείλεται στις λαϊκές ομάδες των χρηστών των υπολογιστών. Γενικότερα όμως, οφείλεται, σε στοιχεία λαϊκού πολιτισμού που διαδίδονται ταυτόχρονα με το Διαδίκτυο που άρχισε να εμφανίζεται προς το τέλος του 1960. Τέλος ο Fox υιοθετεί τον κανονικό όρο “Applelore” σύνθετη λέξη με πρώτο συνθετικό το Apple που αναφέρεται στην κυριαρχική εταιρεία των ηλεκτρονικών υπολογιστών και με το δεύτερο τη λέξη lore για να περιγράψει τη διεύδυση και ύπαρξη του λαογραφικού υλικού του Διαδικτύου (Κατσαδώρας, 2013, σ. 108).

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και τα ιστολόγια (blogs), στην παρουσία του λαϊκού πολιτισμού στο ψηφιακό πεδίο, τα οποία είτε λειτουργούν ως προσωπικά ημερολόγια, καταγράφοντας τη σκέψη και την καθημερινότητα του χρήστη ή, χάρη στην ευκολία δημιουργίας τους, μπορούν να λάβουν τη μορφή μιας επίσημης ιστοσελίδας σε περίπτωση έλλειψης αυτής. Το “blog”, είναι ιστολόγιο που θεωρείται πλέον κοινωνική ομάδα με πολιτικές προεκτάσεις (λ.χ., προσωπικά ιστολόγια πολιτικών ή ανθρώπων με κοινωνικο-πολιτική επιρροή, ιστολόγια πολιτικών οργανώσεων- π.χ., τοπικών επιτροπών -ή απλών ψηφοφόρων ή και υποψηφίων, οι οποίοι δεν δύνανται να διατηρήσουν μία ιστοσελίδα) (Nardi, Schiano & Gumbrecht, 2004).

Παράλληλα, τα blogs αντικαθιστούν σήμερα κατά κάποιο τρόπο, τον τοπικό τύπο (Κακάμπουρα & Σχοινά, 2013) ή συνιστούν μία μετεξέλιξη του, π.χ., ελλείψει επίσημης ιστοσελίδας ενός λογαριασμού στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή μίας τοπικής εφημερίδας. Εξίσου σημαντική είναι, εξάλλου, η διαπίστωση ότι τα ιστολόγια ενθαρρύνουν την εκπροσώπηση υποκειμένων (Blank, 2009), τα οποία δεν θα είχαν άλλη δυνατότητα παρουσίας και γνωστοποίησης της ταυτότητας και των δραστηριοτήτων τους παρά μόνο διά μέσου αυτού. Στην ελληνική περίπτωση, λ.χ., εθνοτικές και εθνοπολιτισμικές ομάδες, όπως οι Αρβανίτες, οι Σαρακατσάνοι, Έλληνες της διασποράς, έχουν τη δυνατότητα να αυτο-παρουσιασθούν διαδικτυακά μέσω επίσημων ιστότοπων ή blogs.

Ο χρήστης του Διαδικτύου μπορεί να συναντήσει σ’ αυτό διαφορετικές λαϊκές εκφράσεις ανάλογα με το αρχείο, την πλατφόρμα ή το μέσο κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί. Έτσι μπορεί να συναντήσει ψηφιοποιημένα βιβλία σε αρχείο μορφής pdf, επίσημους ιστοτόπους μουσείων, ιδρυμάτων και συλλογών, επίσημους ιστοτόπους ή σελίδες στο Facebook (ή και τα δύο) τοπικών, εθνοτοπικών ή οικιστικών συλλόγων, πλατφόρμες βίντεο, όπως το youtube, με ερασιτεχνικά και επαγγελματικά βίντεο για την παράδοση, ψηφιακά αρχεία τηλεοπτικών καναλιών.

Με αφορμή τα παραπάνω δεδομένα και βιώνοντας αυτήν την κατάσταση της συγκεκριμένης ιδιάζουσας περίπτωσης που δημιούργησε η πανδημία, δημιουργήσαμε μια σελίδα σε ένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) ώστε να έρθουμε λίγο πιο κοντά ο ένας με τον άλλο, με απώτερο σκοπό να μελετηθεί κατά πόσο μπορεί η προφορική λαϊκή μας παράδοση να εξελιχθεί στο χώρο και στο χρόνο και πόσο χρησιμοποιούμε τον προφορικό λόγο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Η ομάδα στο Facebook κυκλοφόρησε με το όνομα (Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα). Δημοσιεύτηκε ο σκοπός της ύπαρξής της και ζητήθηκε τα μέλη της ομάδας αυτής να ανεβάζουν ανέκδοτα και αινίγματα ή ευτράπελες διηγήσεις. Η ομάδα αυτή ήταν ανοικτή και αφού προσκλήθηκαν οι φίλοι της ερευνήτριας, αυτοί με τη σειρά τους, έστειλαν προσκλήσεις σε φίλους τους. Επίσης οποιοσδήποτε ήθελε μπορούσε να ζητήσει να γίνει μέλος στην ομάδα αυτή και να συμμετέχει ενεργά.

Στο κείμενό μας αφού αναφερθούν ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, θα ακολουθήσουν τα θεωρητικά σημεία, η μέθοδος και η επεξεργασία του υλικού που συγκεντρώθηκε.

Σκοπός-στόχοι

Η έρευνα μας, επιχειρεί να διαπιστώσει την κυκλοφορία του έντεχνου λαϊκού λόγου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Σκοπός μας είναι να διερευνήσουμε κατά πόσο τα αινίγματα οι λαϊκές ρήσεις

και γενικότερα ο προφορικός μεταδιδόμενος πολιτισμός μπορεί να υπάρξει, να διαδοθεί και να μετασηματιστεί στα νέα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Στόχος μας είναι να δούμε αν μια παροιμία ή ένα αίνιγμα που απαντάται στο Διαδίκτυο είναι το ίδιο ή λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο με την αντίστοιχη φράση που χρησιμοποιείται στον προφορικό λόγο και επίσης να ερευνήσουμε ποιος είναι ο αντίκτυπος του Διαδικτύου (δηλαδή ενός νέου μέσου επικοινωνίας) πάνω σε ένα λαϊκό αφηγηματικό είδος όπως είναι η παροιμία ή το αίνιγμα.

Ορισμός των αφηγηματικών ειδών

Η παροιμία και το αίνιγμα αποτελούν δύο από τα πιο σημαντικά είδη του λαϊκού λόγου. Το ζήτημα του ορισμού της παροιμίας απασχολεί τους λαογράφους συνεχώς. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι οι απόπειρες ορισμού της παροιμίας είναι περισσότερες από τις ίδιες τις παροιμίες.

Σύμφωνα με το Wolfgang Mieder (2004), οι παροιμίες συνοψίζουν παραδοσιακές δηλώσεις αυταπόδεικτων αληθειών που κυκλοφορούν ανάμεσα στον λαό. Είναι σύντομες, γενικά γνωστές προτάσεις του λαού που περιέχουν σοφία, αλήθειες, ηθική και παραδοσιακές αντιλήψεις σε μια μεταφορική, σταθερή και μνημονεύσιμη μορφή και που παραδίδονται από γενιά σε γενιά

Οι παροιμίες ως φράσεις με τυπικό και επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα, φαίνεται ότι ήταν όχι μόνο χρήσιμες αλλά και πολύ αγαπητές στους παραμυθάδες, καθώς αυτές επικύρωναν τις κρίσεις τους για τα δρώμενα με αδιαμφισβήτητο τρόπο, δηλαδή με την πατροπαράδοτη λαϊκή σοφία, την οποία σέβονταν όλοι (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2002, σ. 153).

Η παροιμία λοιπόν, χρησιμοποιείται ως παρακαταθήκη του παρελθόντος σε επαναλαμβανόμενες καταστάσεις του παρόντος και σύμφωνα με τη ρητορική προσέγγιση των σύντομων ειδών του λαϊκού λόγου, μέσω της πειθούς έρχεται να συμβουλευσει για κάτι που πρόκειται να γίνει ή να ανακεφαλαιώσει για κάτι που έχει ήδη γίνει.

Από την άλλη, το αίνιγμα είναι μια μεταφορά ή μία ομάδα από μεταφορές, που η χρήση τους δεν έχει γενικευθεί και η εξήγησή τους δεν είναι προφανής. Το αίνιγμα είναι η εικονική κατά το πλείστο περιγραφή της παράσταση μιας ενέργειας ή ενός πράγματος η οποία χάρη της πνευματικής παιδείας προβάλλεται ως ερώτημα όπου ο ερωτώμενος μαντεύει την αποκρυπτομένη έννοια (Κυριακίδης, 1965, σ. 27). Στο γνωμικό είμαι μια ρήση, δεν υπάρχει εικόνα ή όταν υπάρχει είναι μερική ή ολική και δεν συναντάμε και μεταφορά (Μερακλής, 1991, σ. 11).

Συμπερασματικά, η παροιμία και το αίνιγμα αποτελούν σύντομα είδη του λαϊκού λόγου με πυρήνα την πρόταση, ενώ και τα δύο χρησιμοποιούν ποιητικά χαρακτηριστικά όπως τη ρίμα, τη μεταφορά και την παρήχηση, ενώ καταλήγει ότι η βασική τους διαφορά είναι ότι το αίνιγμα πρέπει να τροφοδοτήσει αυτό στο οποίο αναφέρεται με μια απάντηση, ενώ η παροιμία δεν χρειάζεται να το κάνει αυτό καθώς κάτι τέτοιο είναι ξεκάθαρο λόγω της επικοινωνιακής περιστασης (Abrahams, 2005, σ. 30).

Σε πολύ μεγάλο βαθμό, οι παροιμίες, προέρχονται από παροιμιώδεις μύθους. Μάλιστα, κυρίως από μύθους ζώων, από ευτράπελες παροιμιώδεις, από περιπαίγματα χωριών, από διάφορα ιστορικά και τοπικά γεγονότα, χαρακτηριστικά λόγια και αποφθέγματα ιστορικών προσώπων, αποσπάσματα από τις ιερές γραφές, διάφορα στιχουργήματα, αλλά και φράσεις που αποσπώνται από παραμύθια ή άλλες διηγήσεις. Γενικότερα όπως αναφέρει ο Μέγας (1976, σ. 194), χαρακτηριστικές εκφράσεις του μύθου αποσπάρθηκαν από αυτόν και μετατράπηκαν σε παροιμίες.

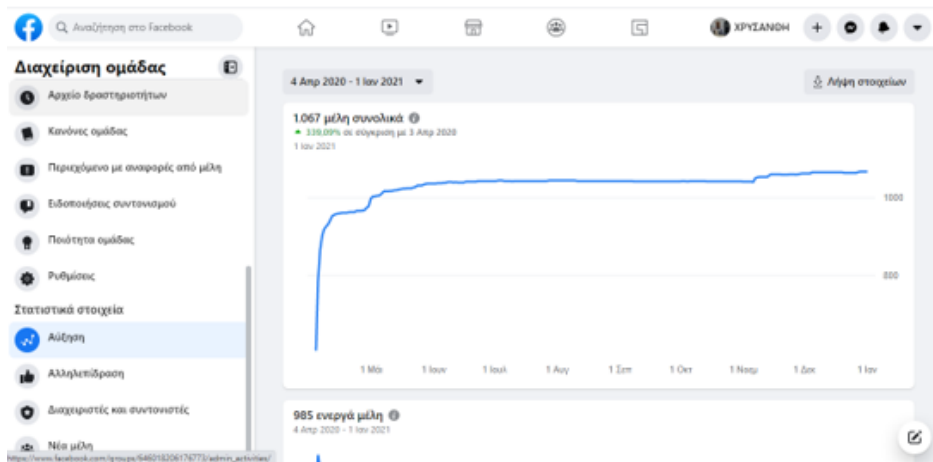
Μέθοδος

Η σύγχρονη λαογραφική μέθοδος προσεγγίζει την παροιμία όχι ως κείμενο, αλλά ως διαδικασία. Η παροιμία αποτελεί ένα επικοινωνιακό γεγονός. Ο καλύτερος, λοιπόν, τρόπος να μελετηθεί είναι μέσα στο πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται. Ακολουθήθηκε λοιπόν η εθνογραφική μελέτη. Μελετήσαμε τους

επικοινωνιακούς κώδικες των συμμετεχόντων, τα πλαίσια όπου η επικοινωνία επιτρέπεται ή ενθαρρύνεται, τη μορφή των μηνυμάτων, τα θέματα και τα σχόλια των συμμετεχόντων.

Αριθμός και χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η ομάδα στο Facebook (Λαϊκές ρήσεις, Αινίγματα και Ανέκδοτα), ήταν ανοικτή σε όποιον ενδιαφερόταν να γίνει μέλος και να συμμετέχει στην όλη διαδικασία. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχαν και αρκετά αιτήματα αποδοχής από προφίλ που έδειξαν να ενδιαφέρονται για το περιεχόμενο της ομάδας. Μέσα σε ένα διήμερο τα μέλη ξεπέρασαν τα 1.000 άτομα και οι αναρτήσεις τους έφτασαν τις 997 όπως φαίνεται στο παρακάτω Διάγραμμα 1.

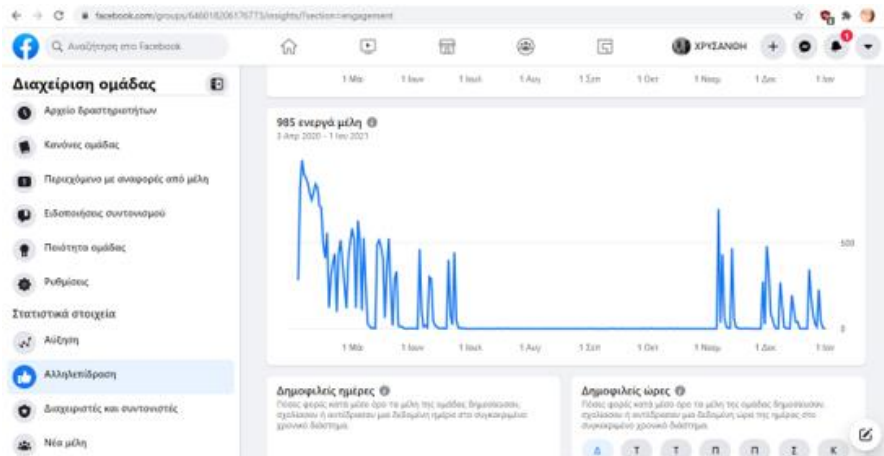

Διάγραμμα 1. Μέλη της ομάδας

Στο κάθε μέλος δόθηκε η ευκαιρία να ανεβάσει ό,τι γνώριζε ή ήθελε να μοιραστεί μαζί μας, με την προϋπόθεση ότι συμφωνεί να συμμετέχει στην έρευνα αυτή και συναινεί με τις προϋποθέσεις (ότι δηλαδή θα χρησιμοποιηθούν τα λεγόμενά του σε έρευνα). Επιπλέον τους είχε ζητηθεί να γράψουν από πού το άκουσαν ή αν το γνώριζαν οι ίδιοι.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα μέλη ήταν από διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας αλλά ένα μεγάλο ποσοστό 75% είχαν καταγωγή από τη Ρόδο και κυρίως από χωριά της Ρόδου. Αυτό στην αρχή αποτέλεσε πρόβλημα στη συνομιλία ή στα αινίγματα που αναρτιούνταν, επειδή οι συμμετέχοντες έγραφαν όπως ακριβώς μιλούν με τοπικά ιδιώματα. Συμμετείχαν δηλαδή σε ένα περιβάλλον νέας δευτερογενούς προφορικής με «δυναμικό, διαδραστικό και συνδετικό χαρακτήρα» (Ong, 2001). Σε αυτό δόθηκε λύση από τη διαχειρίστρια της ομάδας αναρτώντας μια ανακοίνωση που με την οποία παρακαλούσε τα μέλη να διευκρινίζουν τι σημαίνει αυτό που αναρτούν ή μια μετάφραση καθώς και πού χρησιμοποιείται αυτό γιατί υπάρχουν και μέλη που δεν είναι από τη Ρόδο. Υπήρξε μια συμμόρφωση σε αυτό από τα μέλη και έτσι δόθηκε η δυνατότητα να αλληλοεπιδράσουν μεταξύ τους όλοι.

Ένα άλλο σημαντικό που αξίζει να αναφερθεί είναι και το ότι τα μέλη σε βάθος χρόνου 9 μηνών φάνηκε πως ήταν πιο πολύ ενεργά κατά τη διάρκεια εγκλεισμού λόγω της πανδημίας. Ας μην ξεχνάμε ότι υπήρξε άρση των μέτρων κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και ξανά εγκλεισμός προς τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες. Η συμμετοχή των μελών επηρεάστηκε από αυτό το γεγονός, όπως και φαίνεται και στο παρακάτω Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2. Ενεργά μέλη σε διάρκεια 9 μηνών

Κατά τη διάρκεια όλης αυτής της περιόδου η διαχειρίστρια ενθάρρυνε τα μέλη να αναρτούν αινίγματα και λαϊκές ρήσεις καθώς και παρέμβαινε μόνο όταν έβρισκαν αδιέξοδο στις συζητήσεις τα μέλη ή όταν κάποιος αναρτούσε κάτι χωρίς την επεξήγηση ή τη μετάφραση. Επίσης η διαχειρίστρια έλεγχε αυτά που ανέβαζαν προκειμένου να πληρούν τις προδιαγραφές της ομάδας, οι οποίες διατυπώθηκαν με επιστημολογικά κριτήρια. Π.χ. «Αγαπητά μέλη της ομάδας, θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή σας σε αυτά που ανεβάζετε. Λαϊκές ρήσεις δεν εννοούμε λέξεις από το τοπικό μας ιδίωμα. Καθημερινά, χρησιμοποιούμε διαχρονικές φράσεις λαϊκής σοφίας που την προέλευσή τους οι περισσότεροι δεν γνωρίζουμε. Οι φράσεις αυτές κρύβουν μία μικρή ιστορία, που έχει κάτι να μας διδάξει, είτε μας βοηθά στο να περιγράψουμε συγκεκριμένες καταστάσεις και δεδομένα. π.χ. "Όσα φέρνει η ώρα ο χρόνος δεν τα φέρνει." Στον τοίχο μπορείτε να ανεβάσετε εκτός από τις λαϊκές ρήσεις και αινίγματα που ήδη υπάρχουν, παροιμίες και ανέκδοτα».

Αφού ολοκληρώθηκε όλη η διαδικασία με τις αναρτήσεις, αφήσαμε κάποιο χρονικό περιθώριο στα μέλη της ομάδας ώστε να δούμε τη χρονική διάρκεια της αλληλεπίδρασης μεταξύ τους, πότε δηλαδή επισκέπτονται την ομάδα και κατά πόσο αναρτούν νέες λαϊκές ρήσεις ή αινίγματα ή αν σχολιάζουν αναρτήσεις άλλων μελών.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων, ήταν ικανοποιητική αφού όλοι συμμετείχαν και έγραφαν σχόλια κάτω από μια δημοσίευση. Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, σε κάποια σημεία, υπήρχαν και διαφωνίες ανάμεσά τους σχετικά με τη χρήση ή τη σημασία των παροιμιών. Κάποιες παροιμίες ήταν γνωστές και κάποιες είχαν διαφορετική σημασία.

Τέλος, αφού επεξεργαστήκαμε το υλικό το οποίο συλλέξαμε μέσα από τη διαδικτυακή ομάδα καταλήξαμε σε μερικά σημαντικά συμπεράσματα που δείχνουν ότι τα αινίγματα οι λαϊκές ρήσεις και γενικότερα ο προφορικός μεταδιδόμενος πολιτισμός μπορεί να υπάρξει, να διαδοθεί και να μετασηματιστεί στα νέα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Παρουσίαση του υλικού

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το υλικό αφού συγκεντρώθηκε, χωρίστηκε σε παροιμίες, γνωμικά, και αινίγματα δηλαδή, θεωρήσαμε σαν βάση μας, το είδος της λαϊκής αφήγησης στο οποίο ανήκουν, ώστε να το επεξεργαστούμε.

Ως πρώτη ματιά φάνηκε ότι οι περισσότεροι χρήστες εκφράζονταν στο αρχαγγελίτικο ιδίωμα, μιας και οι περισσότεροι στην ομάδα άνηκαν από τον Αρχάγγελο. Έχουμε αναφορές από το αφαντενό ιδίωμα, από Ασκληπείο, όμως δεν έλειπε και η ποντική διάλεκτος.

Ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των λαϊκών αυτών ρήσεων είναι το εξής:

Ανέκδοτα:

- Τσιττωμενη την βάλλω ζαρωμένη την εβγκιαλλω !Αρκαγγελιστη η καρσα!! (Γ.Κ.)

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού

- Έλα να αγκαλιαστούμε, να σφιχτοφιληθούμε. Να σμίξει τρίχα τρίχα ,να γλυκαθει η τρύπα???? Τί είναι? Το μάτι (Γ.Κ.)
- Πέντε δέκα κουβαλούν, 32 βαροκοπούν η κυρία Μαρία φροκαλεί και ο γέρος ξεβουδιάζει. Τι είναι; (Γ.Κ.)
- Τα χέρια κουβαλούν τα δόντια βαροκοπούν η γλώσσα φροκαλεί και Νικόλας άστα να πάνε (Α.Κ.)
- Γι αυτό το λόγο σε αγόρασαν να βάλω κρέας στη τρύπα σου. Τι είναι ; δαχτυλίδι (Τ.Ο.)
- Μέσα σ' ένα βαρελάκι έχω δύο λογιών κρασάκι .... Τι είναι; Αυγό (Β.Λ.)
- Μακρύς μακρύς καλόγερος και πίτα η κεφαλή του! Η φουρνηστρα (Τ.Κ.)
- Σκιβγκιο γονατιζω μπρος σου το μακρύ μου στο σκιστο σου τι είναι; (Κλειδαρια) (Χ.Ν.)
- Όταν τρώει φουντώνει και όταν πίνει πεθαίνει!! Τι είναι?? Φωτια και διψα (Φ.Γ.)
- Πώς λέγεται επιστημονικά η κικκιλιμηθρα; (καυκαλήθρα) (Φ.Γ.)
- Μακρύς μακρύς καλόγερος και πίττα η κεφαλή του Φουρνηστρα (Σ.Σ.)
- Ποντικός αλευρομυτης, όλο το χωριό γυρίζει, τι είναι; Κόσκινο (Σ.Σ.)
- Τέσσερα στρατιωτάκια γύρω-γύρω κυνηγιούνται.τι είναι; (η ανεμη) (Σ.Σ.)
- Χίλιοι μιλιοι καλόγεροι σ ένα ράσο τυλιμένοι..Τι είναι; Ρόδι (Μ.Μ.)
- Πώς λέγεται η βρωμούσα επιστημονικά; Στιφνος (Τ.Κ.)

Παροιμίες:

- Σκύβεις πιάνεις την την πέτρα τα υστερινά σου μέτρα (Α.Κ.)
- Εκεί που σε σπέρνουν μη νεμμας (Β.Λ.)
- Έβουζε κιο κούνουπας στου βογκιού του κέρατο (Τ.Φ.)
- Θέλεις το μαύρο λούννετο θέλεις σαπούνιζετο.!!! (Β.Λ.)
- Εθελασε να χεις γκίο ζευκάργκα βόγκια μαφού έθελεις μη ποτάξεις με ουρά
- Στραβά πηγαίνεις κάρα μου στραβά και να'ρμενισεις Εγώ το ξέρω: Στραβά μου πάνεις κάβουρα με δε κ η προκοπή σου
- Ένα ξύλο στη φωτιά Κι ο λολος που το φυσά... (Σ.Σ.)
- Εκαμαμε μια τρυπα μες στην θαλασσα
- Αν δεν έχεις γέρο, γόρασε! (Δ.Τ.)
- Εβ' όρισα τη κάττα μου κι η κάττα τα κακκιά της!!! (Σ.Σ.)
- Φασουλι το φασουλι γεμίζει το σακούλι. (Β.Λ.)
- Επεψαμε τον για μαλλί και βγήκε κουρεμένος (Β.Ν.)
- Εβω με φτη τη πουφτη δεν έχω καμιά πουφτη... (Ε.Μ.)
- Το καλό το παλικάρι ξέρει κι'άλλο μονοπάτι (Β.Λ.)
- Το γινάτι βγκιαλει μάτι (Δ.Τ.)
- Στερνή μου γνώση και να σέ χα πρώτα (Σ.Σ.)
- Σταλαγματια σταλαγματια γεμίζει η στάμνα η πλατιά (Δ.Τ.)
- Βολίς τον δέρνουν 18 και δεν τον δέρνει ο νους του!! (Ε.Μ.)
- Γρια κια νε στολίζεσαι στ' ανηφορο γνωρίζεσαι... (Β.Λ.)
- Τα' χει η κάττα στην κοιλιάν της, με τα κείνα πολεμά... (Λ.Τ.)
- Φίλος επιζήμιος Εχθρός επικαλείται!!! (Μ.Σ.)
- Άλλα μελετουν Τα βοδια κι άλλα μελετά ο ζευγάς...(Τ.Τ.)
- Εκυλισεν ο τεζερης και βρήκε το καπάκι.... (Δ.Τ.)
- Ο ποντικός δεν χωρουσε στη τρυπα του....εσερνε και τη κολοκυττα του... (Σ.Σ.)
- μπρος γάδαρος βάλλει του πίσω νου! (Β.Λ.)
- Η γιαγιά μου έλεγε κάλιο να σου βγει το μάτι παρά το όνομα (Σ.Σ.)
- Φύλαγε τα ρούχα σου να χεις τα μισά (Δ.Τ.)
- Έβουζε και ο κούνουπας στου βογκιου το κέρατο! (Ε.Μ.)
- Πεψε γαδαρο και αμε και εσυ που πισω. (Σ.Σ.)
- Φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περίδρομο (ΑΦΑΝΤΟΥ) (Ε.Γ.)

Λαϊκές ρήσεις-γνωμικά:

- Έμαθα πιο και δεν χολιώ και δεν κακοκαρδίζω Κι' όπως τον έβρω τον καιρό έτσι τον αρμενίζω. (Η Γιαγιούλα μου, μου είπε πως τα έλεγαν στα νιάτα της με την παρέα της) (Τ.Φ.)
- Καθουμαι και παρατηρώ τα πράματα πως πάσει, Άλλοι τον καμιου τον λαγό και άλλοι θα το φασει. (Φ.Γ.)
- Ζωή νάχει που φτέρνισε χαρά που πλοήθει και χίλιοι χρόνοι του ναναι κείνος που σε θυμήθει. Ευχές για μετά το φτέρνισμα. (Τ.Φ.)
- 40 σκοτώνω καθιστός αλίμονο κ αν σηκωσω!!!Τι εσκωτωνε; Μυγες (Τ.Π.)
- Είχε κι η τουτου πουφτο... κι εσκυβγκιε κι εθωργκεντο (Φ.Γ.)
- Εμακρυναν οι πογκιες μας Και σκέπασαν Τις πομπες μας... (Φ.Γ.)
- Πρωτονιωστης Πρωτοκλαστής (Φ.Γ.)
- Ο Για κριάς κριάς για βαζάνια βαζάνια !!!
- Ελα μου.ί στο τόπο σου Ξετρίχης Τάσος (Σ.Α.)
- Της καλομοίρας το παιδί το πρώτο, νάτο κορη (Σ.Σ.)
- Τα μεταξωτά βρακιά, θέλουν και πεδεξιους κόλους. (Τ.Κ.)
- Βρεμενα για αβρεχα Ψαλλετε παππαδες.. (Σ.Α.)
- Μάρτη ξύλα φυλαε μην κάψεις τα παλλουκια σου!! (Ε.Κ.)
- Θαρρεις κι οσοι μουζωνουνται Κι ουλοι χαλκκιαδες είναι (Φ.Γ.)
- Του ίσιου βρίσκεις...του όμοιου σου εν εβρίσκεις (Φ.Ζ.)
- Γριά το μεσοχείμωνο αγγούρι εττυμίθει (Δ.Τ.)
- Αμπέλια θέλουν αμπελουργους και τα καράβια θέλουν ναύτες (Ε.Μ.)
- Ετρωαν, επιναν και μας ε μας εδιναν (Σ.Σ.)
- Άσπρα σύκα μαύρα σύκα είσαι μια παλιοκατσικα. (Τ.Φ.)

Παραδείγματα φράσεων και στοιχεία αλληλεπίδρασης μεταξύ των χρηστών

Συμπερασματικά, η ομάδα αντικατέστησε τη συμβατική σύνδεση του πολιτισμού με τον τόπο, με μια νεωτερικότητα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και του συγκυριακού πλαισίου. Οποιαδήποτε ομάδα ανθρώπων, όπως αναφέρει ο Dundes (2004, σσ. 6-7), εφ' όσον αυτοί μοιράστηκαν κάποιο κοινό παράγοντα και ανέπτυξαν τις παραδόσεις, έδωσαν στις κοινότητές τους τη δική τους ταυτότητα.

Τα μέλη της ομάδας αυτής, ανέβαζαν τα ανέκδοτα και τις λαϊκές ρήσεις χρησιμοποιώντας στο γραπτό λόγο προφορικά κείμενα. Πολλοί χρησιμοποιούσαν ακόμα και τους ιδωματισμούς της περιοχής τους σε σημείο που τους ζητήθηκε παράλληλα με την ανάρτησή τους να γράφουν και μια εξήγηση. «Με γκαβό αν κοιμηθείς το πρωί θα γκαβωθείς». Η μανούλα μου το έλεγε...Καστοριά πριν κάτι χρόνια. Και άλλο μέλος της ομάδας γράφει «Πολύ καλό... Μια άλλη εκδοχή της παροιμίας: με όποιον δάσκαλο καθίσεις... Οποίος κοιμάται με στραβό αλληθωρος ενοιωνει».

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η παρότρυνση της διαχειρίστριας της ομάδας να γράφουν τα μέλη σε σχόλιο τι σημαίνει αυτό που αναρτούν, δημιούργησε το κλίμα για συζητήσεις και ανταλλαγές σχολίων μεταξύ των μελών για τη χρήση αυτών των φράσεων στην καθημερινή ζωή ή ένα σχολιασμό των ηθικών μηνυμάτων που έδιναν.

Επιπλέον φάνηκε ότι κάποιοι σε ποσοστό 25% γνώριζαν αρκετά ανέκδοτα, λαϊκές ρήσεις και αινίγματα από τους γονείς ή τους παππούδες τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Β. Λ. που είναι από τα μέλη με αρκετές αναρτήσεις, η οποία έζησε δίπλα στη γιαγιά της. Σε συζήτηση που έγινε με προσωπικά μηνύματα φάνηκε ότι η γιαγιά της, όσο ζούσε, έλεγε παραμύθια και λαϊκές ρήσεις όχι μόνο στα εγγόνια της αλλά και σε ολόκληρη τη γειτονιά. Αυτό είναι σημαντικό να ειπωθεί καθώς φαίνεται πως η προφορική παράδοση παραμένει ζωντανή ακόμα και στις μέρες μας που επικρατεί η εικόνα.

Τα μέλη της ομάδας γνώριζαν ρήσεις χωρίς να ξέρουν από πού προέρχονται όπου μετά από συζήτηση μεταξύ τους ανατρέχουν σε συγγενικά τους πρόσωπα για να τους τα θυμίσουν: «ξεβρουλιά

μονοξεβρουλιά κι εβω ξεβρουλλα του αλωνά κι ο αλωνάς μουνου σιτάρι και βω σιτάρι της κλου κι η κλου μουνου πουλί και ο λουππηξ ταντερο μου να μη με δέρει ο γέρος μου»... «θα πάρω αύριο πρωί τηλέφωνο την πεθερά μου ίσως να το ξέρει», μέχρι να καταλήξουν στο συμπέρασμα με τη βοήθεια της διαχειρίστριας ότι πρόκειται για λαϊκό παραμύθι. Για παράδειγμα η ρήση «ξεβρουλιά μονοξεβρουλιά κι εβω ξεβρουλλα του αλωνά», αναφέρεται στο λαϊκό παραμύθι «Του λούπη ή της Κλου» όπως είναι ευρέως διαδεδομένο στη τοπική κοινωνία και πρόκειται για ένα κλιμακωτό παραμύθι.

Δεν απουσιάζαν μάλιστα και οι «απαγορευμένες» εκφράσεις, για παράδειγμα, «μουνι@ μουνι@ είχαν ριζικό...μουνι@ μουνι@ είχα τύχη...το δικό μου.. με ριζικό.. με τύχη», «το έλεγαν οι παλιές μοιρολογώντας την κακή τους μοίρα να παντρευτούν δύσκολους ανθρώπους».

Κάποιοι διόρθωναν ή συμπλήρωναν ρήσεις, σύμφωνα με τη δική τους κρίση, στις αναρτήσεις άλλων μελών. Για παράδειγμα, «Ο ποντικός δεν χωράει στην τρύπα του κρατά και την κολοκυττα του», με σχόλιο από άλλο μέλος «Ο ποντικός στην τρύπα δεν χωρούσε και μια μεγάλη κολοκύθα ετραβούσε».

Τέλος δεν παρέλειπαν να κάνουν σύγκριση με τις τοπικές τους ρήσεις. Η ανάρτηση έγραφε «Σπας τ' αγκιά; να σ' αφκιά... Μούτε συ κριθάρι, μούτε βω μαγκιά...» και σχολιασμός από άλλο μέλος «μια γω κριθάρι, μια συ μαγκιά [στο δεύτερο μέρος, η σκληπενή (από ένα χωριό της Ρόδου, το Ασκληπειό) παραλλαγή]».

Στην ομάδα αυτή, αξιοποιήθηκαν στοιχεία και του γραπτού αλλά και του προφορικού λόγου. Κατά την επικοινωνία μας με στα ηλεκτρονικά μέσα, βλέπουμε από τη μια να κυριαρχεί ο γραπτός λόγος με την ανάγνωση και τη γραφή, ενώ από την άλλη, υπάρχουν και στοιχεία που συνδέονται με τον προφορικό λόγο (ιδιωματισμοί) και τις προφορικά μεταδιδόμενες λαϊκές ρήσεις αλλά και η γραφή στη σελίδα είναι άλλοτε ορθογραφημένη, άλλοτε όχι, άλλοτε γραμμένη με λατινικούς χαρακτήρες και άλλοτε ελληνικούς.

Επίλογος

Όπως έχουμε αναφέρει, τα αινίγματα οι λαϊκές ρήσεις και γενικότερα ο προφορικά μεταδιδόμενος πολιτισμός μπορεί να υπάρξει, να διαδοθεί και να μετασχηματιστεί στα νέα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η λαογραφία αποτέλεσε βασικό συστατικό στοιχείο του Διαδικτύου και πέτυχε τη συνεργασία των επαγγελματιών πληροφορικής με αυτούς που διαδίδουν ιστορίες φάρσες και θρύλους.

Προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τις παροιμίες, τα αινίγματα και τις λαϊκές ρήσεις ως συγκεκριμένες πολιτισμικές εκφράσεις και ακριβώς μέσω αυτών να ανακαλύψουμε τις νοοτροπίες που τις δημιουργούν, καθώς και τις κοινωνικές βάσεις πάνω στις οποίες εδράζονται.

Οι παροιμίες είναι ταυτόχρονα συμβολικές αναπαραστάσεις. Τα λαϊκά αποφθέγματα, αποτελούν κατά κάποιον τρόπο και «...ψυχικές εικόνες, στις οποίες αποταμιεύεται η εμπειρία από τις σχέσεις μας μέσα στον κόσμο, με τους άλλους. Από την ανάλυση των παροιμιών προκύπτει ότι ο άνθρωπος έχει πολύ έντονη την αίσθηση του ανήκειν».

Η ευελιξία αυτή φάνηκε και από τα πλαίσια χρήσης των παροιμιών στην εποχή μας, μέσα από τη χρήση Διαδικτύου. Τα μέλη της ομάδας μας έχουν συνείδηση πως πολλές παροιμίες αναφέρονται σε καταστάσεις και νοοτροπίες του παρελθόντος. Ωστόσο, αυτό δεν τους αποθαρρύνει από το να τις χρησιμοποιούν, σε νέα πλαίσια όπως το ηλεκτρονικό περιβάλλον, κάτι που αποδεικνύει και την προσαρμογή του λαϊκού πολιτισμού στο εκάστοτε παρόν και στον εκάστοτε χώρο.

Η τεχνολογία μπορεί να αναδείξει το λαϊκό στοιχείο. Η εμφάνιση των ειδών του λαϊκού πολιτισμού στο Διαδίκτυο όπως διαφαίνεται και στη δικιά μας περίπτωση, οφείλεται στις λαϊκές ομάδες των χρηστών των υπολογιστών, αλλά και γενικότερα σε στοιχεία λαϊκού πολιτισμού που διαδίδονται ταυτόχρονα με τη δικτύωση μέσω των υπολογιστών.

Η λαογραφία όπως αναφέρει ο Dundes (2004, σ. 406), συνεχίζει να είναι ζωντανή, γεγονός που οφείλεται εν μέρει στην αυξανόμενη μετάδοση στοιχείων λαϊκού πολιτισμού μέσω του ηλεκτρονικού

ταχυδρομείου και του Διαδικτύου. Η εμφάνιση των ειδών του λαϊκού πολιτισμού στο Διαδίκτυο οφείλεται στις λαϊκές ομάδες των χρηστών των υπολογιστών, αλλά και γενικότερα σε στοιχεία λαϊκού πολιτισμού που διαδίδονται ταυτόχρονα με τη δικτύωση μέσω των υπολογιστών, που άρχισε να εμφανίζεται προς το τέλος της δεκαετίας του '60.

Βιβλιογραφία

- Αυδίκος, Ε. Γ. (2009). *Εισαγωγή στις σπουδές λαϊκού πολιτισμού. Λαογραφίες, λαϊκοί πολιτισμοί, ταυτότητες*. Κριτική.
- Δουλαβέρας, Ν. Α. (2010). *Νεοελληνικός παροιμιακός λόγος*. Αντ. Σταμούλη.
- Κακάμπουρα, Ρ., & Σχοινά, Π. (2013). *Καρπαθιακή ταυτότητα και λαϊκή παράδοση: Ο Λόγος του περιοδικού Καρπαθιακή Ηχώ*. Εισήγηση στο Δ' Διεθνές Συνέδριο Καρπαθιακής Λαογραφίας (Πηγάδια Καρπάθου, 8-12 Μαΐου 2013).
- Κατσαδώρας, Γ. Κ. (2013). Η επιστήμη της λαογραφίας στη σύγχρονη τεχνολογική εποχή. Η ηλεκτρονική προφορικότητα. Στο Γ. Κόκκινος & Μ. Μοσκοφόγλου-Χιονίδου (επ.). *Επιστήμες της Εκπαίδευσης. Από την ασθενή ταξινόμηση της Παιδαγωγικής στη διεπιστημονικότητα και στον επιστημονικό υβριδισμό*. Αθήνα: Ταξιδευτής, σ. 99-122.
- Κυριακίδης, Σ. (1965). *Ελληνική Λαογραφία*, Μέρος Α', Μνημεία του λόγου, Εν Αθήναις.
- Λουκάτος, Σ. Δ. (1998). *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*. Εστία.
- Μερακλής, Γ. Μ. (2007). *Παροιμίες ελληνικές και των άλλων βαλκανικών λαών*. Πατάκη.
- Μιχαήλ, Γ. Β. (2009). Homo Interneticus ή Λαογραφία και Διαδίκτυο. *Λαογραφία*, 41 (2007-2009): 291-305.
- Ντάφλου, Α. (2021). Τεχνολογίες πληροφορίες και επικοινωνιών και έφηβοι μαθητές: χρήση και αντιλήψεις. Μελέτη περίπτωσης (case study). *Κοινωνική Πολιτική*, 11, 97-112. <https://doi.org/10.12681/sp.29018>
- Παραδέλλης, Θ. (2001). Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση. Προφορικότητα και εγγραματοσύνη: Από την αυτόνομη δράση στην κοινωνική πρακτική. Στο: Ong, W. J. (2001). *Προφορικότητα και εγγραματοσύνη. Η εκτεχνολόγηση του λόγου*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ. ix-xxxiv.
- Πούχνερ, Β. (2018). *Θέματα συγκριτικής λαογραφίας. Ελλάδα, Βαλκάνια, Ανατολική Μεσόγειος και Εύξεινος Πόντος*. Κ. και Μ. Αντ. Σταμούλη.
- Χατζητάκη-Καψωμένου, Χ. (2009). *Θησαυρός νεοελληνικών αινιγμάτων*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Abrahams, D. R. (1985). Neck-Riddles in the West Indies as They Comment on Emergent Genre Theory. *The Journal of American Folklore*, 98/387: 85-94.
- Bausinger, H. (2009). *Ο λαϊκός πολιτισμός στον κόσμο της τεχνολογίας* (μετάφραση: Μαριάνθη Καπλάνογλου-Αρετή Κοντογιώργη). Πατάκη.
- Blank, T. J. (2009). Introduction. Toward a Conceptual Framework for the Study of Folklore and the Internet. Στο Blank, T. J. (2009). *Folklore and the Internet. Vernacular Expression in a Digital World*. Logan, Utah: Utah State University Press, p. 1-20.
- Dundes, A. (2004). Folkloristics in the Twenty-First Century. *Journal of American Folklore*, 118: 385-408.
- Hall S. A. (1997). Archives & Archiving. Στο Green, T. A. (1997). *FOKLORE. An encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. ABC-Clío: California, p. 48-54.
- Jacobs, A. (1997). Mathematics and Literature a winning combination. *Teaching Children Mathematics*, November 1997, 156-57.
- Nardi, B., Schiano, D., & Gumbrecht, M. (2004). Blogging as Social Activity, or, Would You Let 900 million People Read Your Diary?. Στο *Conference on Computer-Supported Cooperative Work (CSCW 2004) Proceedings*. New York: ACM Press, p. 222-231.

Ψηφιακή Λαογραφία και σύγχρονες μορφές του λαϊκού πολιτισμού

- Ong, W. J. (2001). *Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη. Η εκτεχνολόγηση του λόγου*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Anttonen, J. P. (2018). *Μοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της λαογραφίας* (μετάφραση: Γιώργος Κούζας). Πατάκη.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs: A Handbook*. Greenwood Publishing Group.